PROTOKOLL

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Inspektion av Västmanlands tingsrätt. Även redogörelse för chefsJO:s iakttagelser angående domarbristen vid landets tingsrätter

ChefsJO:s uttalanden i korthet med anledning av inspektionen: Tingsrättens verksamhet framstod i huvudsak som välfungerande. I de äldsta dispositiva och förenklade tvistemålen iakttogs dock alltför långa handläggningstider. ChefsJO bedömer att domstolen bör kunna effektivisera handläggningen av såväl de indispositiva som de dispositiva tvistemålen genom en mer aktiv processledning och omsorgsfullt upprättade tidsplaner som i regel bör innehålla tidpunkt för huvudförhandling. Vidare kan stupstocksföreläggande och andra processuella verktyg i rättegångsbalken med fördel användas i högre utsträckning i de dispositiva målen.

Tingsrätten har under många år haft svårt att rekrytera ordinarie domare. Bemanningsproblemet har hanterats med hjälp av pensionerade domare och domare från Domstolsverkets förstärkningsstyrka samt hyresråd från Hyres- och arrendenämnden i Västerås. ChefsJO framhåller att det är positivt att tingsrätten trots det ansträngda läget lyckats upprätthålla en hög produktivitet.

ChefsJO:s iakttagelser och uttalanden i fråga om domarbristen: ChefsJO har i sin tillsyn sett flera exempel på en oroväckande utveckling när det gäller tingsrätternas möjligheter att rekrytera domare. Från sidan 12 i protokollet redogör chefsJO för de iakttagelser han under det senaste året har gjort angående domarbristen vid tingsrätterna. ChefsJO anser att situationen är mycket bekymmersam och överlämnar en kopia av protokollet till bl.a. justitieutskottet och regeringen för kännedom.

Inledning

Inspektionen

Den 18, 19 och 21 augusti 2026 genomförde chefsjustitieombudsmannen Erik Nymansson (chefsJO) en inspektion av Västmanlands tingsrätt. Inspektionen föranleddes bl.a. av tingsrättens bemanningssituation. Syftet med inspektionen var att granska handläggningen av olika måltyper med fokus på handläggningstider och rättens ansvar att driva varje mål mot ett avgörande.

Domarbristen vid tingsrätterna

ChefsJO har i sin tillsyn under det senaste året sett flera exempel på en bekymmersam utveckling när det gäller tingsrätternas möjligheter att rekrytera

domare. Frågan har aktualiserats i ett flertal klagomålsärenden men också vid de tingsrättsinspektioner som har genomförts. Från sidan 12 redogör chefsJO för de iakttagelser som han har gjort angående domarbristen vid landets tingsrätter.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med ett möte med tingsrättens företrädare där chefsJO redogjorde för JO:s verksamhet och syftet med inspektionen. Därefter redogjorde tingsrättens företrädare för verksamheten. Tingsrätten representerades av tf. lagmannen AA, administrativa direktören BB, chefsrådmannen CC, handläggarchefen DD och den kvalificerade domstolshandläggaren EE.

Under inspektionen granskades ett urval av tingsrättens äldsta pågående respektive senast avgjorda mål i olika målkategorier (se handling 2 i ärendet). Totalt granskades drygt 120 mål, varav ungefär hälften brottmål och hälften tvistemål.

Inspektionen avslutades med att JO översiktligt redogjorde för sina iakttagelser i ett digitalt möte med tingsrättens ledningsgrupp och domare.

I samband med inspektionen träffade chefsJO tingsrättens personal för att berätta om JO:s verksamhet.

Tingsrättens verksamhet

Organisation

Tingsrätten har cirka 100 anställda, varav bl.a. elva rådmän, två tf. rådmän, tre tingsfiskaler, 22 notarier, fyra beredningsjurister och 17 domstolshandläggare. Domstolen är indelad i två dömande avdelningar och en administrativ avdelning. Tingsrättens lagman är även myndighetschef över Hyres- och arrendenämnden i Västerås. Den administrativa avdelningen är gemensam för tingsrätten och nämnden. Tingsrättens nuvarande chef är tf. lagmannen AA från Domstolsverkets förstärkningsstyrka. Domarnämnden ska behandla tillsättningen av en ordinarie lagman under hösten 2026.

Domarna har egna rotlar med bl.a. brottmål och tvistemål, inklusive förenklade tvistemål. En handläggare och en eller två notarier är knutna till respektive rotel. Brottmål enligt förfarandet för snabbare lagföring och s.k. notariebrottmål lottas på lagmannen.

Kompetensförsörjning, bemanning och arbetsmiljö

Under de senaste åren har flera rådmän slutat och börjat på andra domstolar. Till följd av rekryteringssvårigheter vad gäller rådmän har tingsrätten behövt ta in extra resurser i form av bl.a. pensionerade domare, domare från Domstolsverkets förstärkningsstyrka och hjälp från Hyres- och arrendenämnden. Domare från förstärkningsstyrkan har i princip verkat kontinuerligt vid tingsrätten sedan mars 2024 och domstolen har för närvarande

stöd från två domare därifrån. På grund av domarbrist har tingsrätten i nuläget även fler notarier än vanligt.

Tingsrätten har sedan 2024 annonserat om lediga tjänster som rådman och/eller tf. rådman vid sammanlagt åtta tillfällen. Ärendena har skrivits av på grund av att det inte har funnits några sökande eller avbrutits då de sökande inte varit tillräckligt kvalificerade. Tingsrätten anställde dock en tf. rådman i januari 2026. Utöver en ny lagman är domstolen i behov av ytterligare tre rådmän.

Enligt tingsrätten har arbetsbelastningen vid domstolen under de senaste åren varit alltför hög, vilket har haft en negativ påverkan på arbetsmiljön och domarnas möjligheter att hinna med sina arbetsuppgifter. Utöver vakanser på domarsidan har flera längre sjukskrivningar och en kraftig målökning sedan 2022 bidragit till det ansträngda läget.

Tingsrätten arbetar i nuläget med att förbättra arbetsmiljön, minska arbetsbelastningen och öka trivseln. Under hösten kommer två hyresråd att bemanna en del brottmålsförhandlingar och en extra fiskal kommer att börja på tingsrätten den 1 oktober. För att förbättra arbetsmiljön har också de äldsta brott- och tvistemålen omfördelats från domarrotlarna till rotlar som handläggs av två f.d. rådmän.

Handläggningstider och produktivitet

Tingsrätten når regeringens verksamhetsmål för handläggningstider vad gäller brottmål och tvistemål. Uppföljning av mål sker två gånger per år och inför varje målgenomgång upprättas s.k. balanslistor som domarna fyller i. Av statistikuppgifter från Domstolsverket framgår att tingsrätten under 2025 avgjorde 590 mål per årsarbetskraft domare vilket innebär att domstolen vid en jämförelse med andra tingsrätter i samma storlek har en hög produktivitet per årsarbetskraft domare. Företrädare för tingsrätten uppger dock att den höga produktiviteten i viss mån sker på bekostnad av arbetsmiljön och handläggningen av de äldre målen vid domstolen.

Iakttagelser och chefsJO:s uttalanden med anledning av inspektionen

Fria brottmål

Utfärdande av stämning, tid för huvudförhandling och delgivning

En rättegång ska genomföras inom skälig tid (se 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen, RF). Om ansökan om stämning inte avvisas ska rätten utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet (se 45 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken, RB). JO har vid upprepade tillfällen uttalat att stämning i brottmål inte bör utfärdas senare än inom ett par veckor efter det att stämningsansökan kom in.

Rätten ska bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt efter att åtal har väckts (se 45 kap. 14 § första stycket RB). JO har tidigare framhållit att det är angeläget att den regeln följs. Anledningen till det är bl.a. att kvaliteten på

den muntliga bevisningen blir sämre ju längre tid som går. Dröjsmål med handläggningen innebär också en påtaglig olägenhet för de inblandade som måste leva i ovisshet och känna oro över både förhandlingen och utgången i målet. Av samma skäl har JO betonat att domstolen snarast bör kalla till en ny förhandling om en planerad förhandling blir inställd.

Det allmänna intrycket var att handläggningen av de fria brottmålen fungerade väl. I de flesta mål hade stämning utfärdats inom några dagar. I ett äldre mål hade det dock dröjt drygt tre månader innan stämning utfärdats, vilket givetvis inte är godtagbart. Vidare noterades två fall i närtid där stämning utfärdats först efter en månad.

Tingsrätten hade i nästan alla mål som granskades kallat till huvudförhandling i samband med att stämning utfärdats. Det är positivt att tingsrätten i huvudsak tillämpar en sådan ordning, bl.a. eftersom det bidrar till kortare handläggningstider och minskar risken för att förhandlingar ställs in på grund av bristande delgivning.

Vid granskningen noterades flera fall, främst under våren 2026, där förhandlingar hade ställts in och där domarbrist angetts som orsak till detta. När en planerad huvudförhandling ställts in hade tingsrätten ofta snabbt kallat till en ny förhandling. I några fall hade det dock dröjt ett par månader innan tingsrätten på nytt kallat till förhandling och i ett mål hade det dröjt drygt ett halvår.

Det övergripande intrycket är att delgivningsarbetet i brottmålen fungerar väl. I några fall framkom att bristande delgivning hade lett till längre handläggningstider. I ett äldre mål från 2021, där huvudförhandlingen ställts in flera gånger på grund av bristande delgivning, borde tingsrätten ha försökt delge den tilltalade genom en begäran om rättslig hjälp eftersom det fanns uppgifter i målet om att han kunde befinna sig i ett annat europeiskt land.

I de mål som granskades noterades i princip inte några perioder av stillestånd i handläggningen, vilket är positivt.

Brottmål med frihetsberövade personer

Handläggningen i allmänhet

Tingsrättens handläggning av brottmål med frihetsberövade personer framstod i huvudsak som välfungerande. Häktningsförhandling hade vanligen hållits samma dag som häktningsframställan kom in. När en sådan förhandling hade genomförts först efterföljande dag hade framställan i regel kommit in sent under dagen. Beslut om häktning hade genomgående fattats i protokoll, även när beslut hade fattats på handlingarna. När åtalstiden hade bestämts till längre än två veckor hade tingsrätten i protokollet erinrat om rätten till omhäktningsförhandling efter 14 dagar. I ett av de granskade målen hade häktningstiden överskridit nio månader. Tingsrätten hade i det fallet hållit förhandling och uttryckligen prövat att det förelåg synnerliga skäl att överskrida

niomånadersfristen. Tingsrätten hade genomgående hållit huvudförhandling inom den tvåveckorsfrist som följer av 45 kap. 14 § andra stycket RB.

Omhäktning

Så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts ska rätten med högst två veckors mellanrum hålla en ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Om det med hänsyn till utredningen eller av någon annan anledning är uppenbart att förhandling inom den nu angivna tiden skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum. (Se 24 kap. 18 § tredje stycket RB.)

Tingsrätten hade genomgående hållit omhäktningsförhandling när åklagarens begäran om förlängd åtalstid inte hade medgetts. Vid medgivande hade beslut i häktningsfrågan oftast fattats på handlingarna. När beslut om fortsatt häktning fattats på handlingarna hade tingsrätten dock inte uttryckligen prövat om det var uppenbart att en förhandling skulle vara utan betydelse. Enligt min mening bör detta göras eftersom en sådan hantering bidrar till en ökad tydlighet och rättssäkerhet.

I ett av de granskade målen hade det gått närmare nio månader utan att någon omhäktningsförhandling hållits, och i ett par andra mål hade det gått cirka fyra månader. Jag har tidigare uttalat mig om omhäktningsförhandling när begäran om åtalsförlängning har medgetts och förhandling inte har påkallats (se mitt beslut JO 2025 s. 49, dnr 7593-2024). I det beslutet framhöll jag att en rutin som innebär att omhäktningsförhandling som utgångspunkt hålls omkring var tredje månad ter sig som väl avvägd. Enligt min uppfattning bör tingsrätten överväga behovet av rutiner som säkerställer att det inte går för lång tid utan att omhäktningsförhandling hålls.

Uppföljning i mål med utevarohäktade

När det gäller handläggningen av mål med personer som är häktade i sin utevaro har JO uttalat att domstolen ungefär en gång per halvår bör ta kontakt med Polismyndigheten för att följa upp vilka åtgärder som har vidtagits för att verkställa häktningsbeslutet och med åklagaren för att få dennes uppfattning om förutsättningarna för fortsatt häktning. I samband med dessa kontakter bör domstolen även göra aktiva efterforskningar, t.ex. genom registerslagningar. (Se bl.a. JO 2019/20 s. 365, dnr 6643-2017.)

Tingsrättens handläggningsrutiner vad gäller brottmål med utevarohäktade är i huvudsak utformade i enlighet med de uttalanden som JO tidigare har gjort. I de mål som granskades hade tingsrätten i regel kontaktat åklagaren och polisen omkring en gång per halvår. I några fall noterades dock att det hade gått omkring ett år mellan kontakterna. Tingsrätten hade oftast efterfrågat information om förutsättningarna för fortsatt häktning och vilka åtgärder som vidtagits av myndigheterna för att verkställa häktningsbeslutet. I vissa fall hade dock domstolen endast förhört sig om när åtal kunde väckas. Tingsrätten hade i

merparten av fallen gjort efterforskningar i form av registerslagningar avseende de utevarohäktade i Vera och Infotorg i samband med kontakterna.

Det förekom tillfällen där tingsrätten vid uppföljning av målen endast hade tagit kontakt med åklagaren, varvid de frågor som ställdes inte alltid framstod som ändamålsenliga. I ett av de granskade målen hade tingsrätten vid två tillfällen kontaktat åklagaren och efterhört när åtal kunde väckas, trots att åtal hade väckts.

Jag kan konstatera att uppföljningen i mål med utevarohäktade inte alltid har varit helt konsekvent och att handläggningen i vissa fall avvikit från tingsrättens rutiner. Mot bakgrund av detta kan det finnas anledning för domstolen att se över hanteringen av dessa mål.

Av granskningen framgick att domstolen inte i något av målen tagit kontakt med någon annan myndighet än polisen och åklagaren för att efterfråga uppgifter om den utevarohäktade. Det kan finnas myndigheter som har mer aktuell eller annan relevant information om den enskilde. Det kan därför vara bra att efterfråga uppgifter även från andra myndigheter såsom Försäkringskassan, Migrationsverket och Centrala studiestödsnämnden.

Kontroll av häktningsbeslut vid åtal

Rätten ska omedelbart häva ett häktningsbeslut om det inte längre finns skäl för beslutet (se 24 kap. 20 § första stycket 3 RB). Det innebär att rätten måste kontrollera om väckt åtal stämmer överens med häktningsbeslutet. I de granskade målen gick det inte att utläsa om inkomna åtal hade kontrollerats mot de brottsmisstankar som låg till grund för beslutet om häktning. Som JO tidigare har uttalat bör en sådan kontroll dokumenteras tydligt i akten med uppgift om vilken domare som har utfört åtgärden och när.

Ungdomsmål (under 18 år)

Tingsrättens handläggning av ungdomsmål gav överlag ett gott intryck. I de flesta av de mål som granskades hade tingsrätten hållit huvudförhandling inom den tvåveckorsfrist som följer av 29 § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL. Tingsrätten hade överskridit denna frist i sammanlagt fem mål. Skälen till detta hade antecknats på dagboksbladet i två fall. I övriga fall saknades dock anteckningar om att fristen hade överskridits samt skälen för detta. Om tvåveckorsfristen överskrids bör beslutet och skälen för detta dokumenteras.

I ett av de granskade målen ställdes huvudförhandlingen in samma dag som den skulle ha genomförts på grund av sjukdom hos åklagaren. Målet blev sedan liggande utan åtgärd i nästan tre veckor innan tingsrätten på nytt kallade till förhandling. Mål mot den som inte har fyllt arton år ska alltid behandlas skyndsamt (se 29 § första stycket LUL). Det är givetvis angeläget att kravet på skyndsamhet iakttas även när en förhandling ställs in.

Tingsrätten hade i merparten av målen inte avkunnat dom. Med något undantag framstod dock detta som befogat utifrån målens karaktär (jfr 30 § LUL). När det gäller handläggningen av ungdomsmålen i övrigt fanns inget att anmärka.

Tvistemål

Handläggningen i allmänhet

Kravet på att rättegångar ska genomföras inom skälig tid gäller även för tvistemål. Rätten ska därför driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet (se 42 kap. 6 § tredje stycket RB). Denna skyldighet fullgörs bl.a. genom formell och materiell processledning.

I de flesta tvistemål som granskades hade handläggningen överlag fungerat väl.

I de äldsta pågående dispositiva tvistemålen var handläggningstiderna dock i flera fall alltför långa. I några av dessa mål var förhållandena emellertid väldigt speciella vilket delvis förklarade den tidsutdräkt som förekommit. I flera av de äldsta målen hade tingsrätten dock tillåtit omfattande skriftväxling och regelmässigt beviljat många anstånd. Detta leder typiskt sett till att handläggningen drar ut på tiden och att processen kompliceras. Domstolen bör därför i stället ta kontroll över processen genom t.ex. riktade föreläggande och muntliga sammanträden för att klargöra parternas ståndpunkter.

Handläggningstiderna avseende de äldsta pågående indispositiva målen var kortare. I de indispositiva målen hade tingsrätten genomgående inhämtat relevanta yttranden, t.ex. upplysningar från socialnämnden, och även regelmässigt tagit upp frågan om att inhämta utredning enligt 6 kap. 19 § tredje stycket föräldrabalken.

I några mål noterades längre perioder av stilleståndi handläggningen. Detta var dock inte särskilt vanligt förekommande utan handläggningen hade i regel varit aktiv.

Utfärdande av stämning och sammanträde för muntlig förberedelse

Det finns ingen föreskriven tidsfrist för utfärdande av stämning i tvistemål. JO har dock uttalat att stämning bör utfärdas utan dröjsmål (se t.ex. JO 1982/83 s. 24, dnr 2900-1981). När ett skriftligt svaromål har kommit in ska ett sammanträde för muntlig förberedelse som huvudregel hållas så snart som möjligt (se 42 kap. 9 § tredje stycket RB).

I såväl de dispositiva som de indispositiva målen hade stämning i regel utfärdats utan dröjsmål.

I de dispositiva målen hade tingsrätten ofta kallat till och hållit sammanträde för muntlig förberedelse i ett relativt tidigt skede av handläggningen. Det fanns dock ett flertal fall då sammanträde hållits först i ett senare skede. I ett antal mål hade den muntliga förberedelsen ställts in på grund av bl.a. domarbrist.

I de indispositiva mål där ansökan om stämning innehöll interimistiska yrkanden hade tingsrätten i regel kallat till muntlig förberedelse i samband med att stämning utfärdats. Sammanträde för muntlig förberedelse hade i dessa fall hållits inom två till tre månader från det att målet kom in. I övriga fall hade tingsrätten oftast kallat till muntlig förberedelse i anslutning till att svaromålet kom in. I ett par av de äldsta pågående målen hade den muntliga förberedelsen ställts in och satts ut på nytt först omkring ett år efter att talan väckts. Detta fick till följd att prövningen av de interimistiska yrkanden som framställts i ansökan om stämning fördröjdes. Jag vill mot bakgrund av detta påminna om att interimistiska yrkanden i familjemål ska handläggas skyndsamt (se t.ex. JO 1986/87 s. 65). Detta gäller oavsett om beslut ska meddelas på handlingarna eller i anslutning till den muntliga förberedelsen.

Tidsplan, sammanställning och andra processuella verktyg

Rätten ska upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte är obehövligt på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl (se 42 kap. 6 § fjärde stycket RB). En omsorgsfullt upprättad tidsplan medför en uppstramning och effektivisering av förberedelsen. Den ger såväl parterna som rätten en god överblick över processen och vilka åtgärder som återstår att vidta för att få målet till ett avgörande (se prop. 2004/05:131 s. 133). Tidsplanen bör normalt innefatta en fullständig planering av målets handläggning, inklusive dag för huvudförhandling (se prop. 1999/2000:26 s. 67 f.). I förarbetena har det betonats att bestämmandet av dag för huvudförhandling måste anses vara det viktigaste inslaget i en tidsplan (se prop. 2004/05:131 s. 132).

I såväl de dispositiva som de indispositiva målen hade rätten i de flesta fall upprättat någon form av tidsplan för målets handläggning vid den muntliga förberedelsen. Tidsplanerna var dock sällan fullständiga och saknade ofta en bestämd tid för huvudförhandling. Jag vill därför understryka att rätten är skyldig att upprätta en tidsplan i de flesta tvistemål och att den som utgångspunkt ska omfatta en fullständig planering av målets handläggning. Om det i undantagsfall är svårt att planera mer än de närmaste handläggningsåtgärderna måste i regel en ny tidsplan upprättas senare under handläggningen (se prop. 1999/2000:26 s. 67 f.).

När det gäller de dispositiva målen noterades endast ett fåtal exempel på s.k. stupstocksföreläggande (se 42 kap. 15 och 15 a §§ RB), trots att det enligt min mening hade varit motiverat i fler fall. Mjuka stupstocksföreläggande kan många gånger vara ett användbart inslag t.ex. i tidsplaner.

Ett annat viktigt redskap för att effektivisera handläggningen i de dispositiva målen och driva dem mot ett avgörande är upprättandet av en sammanställning. Rätten ska göra en skriftlig sammanställning över parternas yrkanden och invändningar samt omständigheterna som dessa grundas på, om det inte saknas behov av en sådan på grund av målets beskaffenhet eller något annat särskilt skäl (se 42 kap. 16 § RB). I de granskade målen hade tingsrätten i merparten av

fallen upprättat sammanställningar, vilket är positivt. I några fall noterades dock att sammanställningarna inte var särskilt utförliga utan i huvudsak hänvisade till handlingar i akten.

Bokning av tid för huvudförhandling

Tingsrätten hade ofta bokat tid för huvudförhandling i ett sent skede av processen, och ett par av de äldsta dispositiva målen hade pågått i flera år utan att det framgick att någon tid för förhandling bokats. Det fanns exempel på att bokning av tid för huvudförhandling och planeringen av densamma hade lett till en förhållandevis omfattande skriftväxling mellan domstolen och parterna. I några mål hade tingsrätten bestämt en preliminär tid för huvudförhandling vid den muntliga förberedelsen men det noterades nästan inget fall där huvudförhandlingen hållits på den angivna tiden.

Enligt min uppfattning bör tingsrätten regelmässigt boka tid för huvudförhandling så tidigt som möjligt, förslagsvis i anslutning till sammanträdet för muntlig förberedelse och då även kalla parterna. Sedan kan det visa sig att det av olika skäl inte går att hålla förhandlingen som planerat men med en fast processledning torde detta höra till undantagsfallen. En sådan ordning ger processen en tydlig ram för både parter och domstolen. Den frigör också resurser för kansliet som slipper ägna tid åt bokningar, kallelser och delgivningar.

Förenklade tvistemål

Handläggningstiden i de senast avgjorda målen var i merparten av fallen omkring två till tre månader. Handläggningen av dessa mål gav överlag ett gott intryck och framstod i flera fall som konsekvent och effektiv. I de mål där tingsrätten hållit sammanträde för muntlig förberedelse hade detta genomgående bokats i ett tidigt skede av processen. Sammanträdena för muntlig förberedelse hade även använts på ett ändamålsenligt sätt. I flera av de mål som granskades hade parterna träffat en förlikning vid sammanträdet. I de fall där skriftväxling hade förekommit framstod det i allmänhet som befogat.

I ett mål hade det uppstått ett dröjsmål om sju månader från det att målet var klart för avgörande till dess att dom meddelades. Liknande exempel på uppehåll i handläggningen noterades även i ett par av de pågående målen.

Vad gäller de pågående målen var handläggningstiden väsentligt längre. I flera mål hade handläggningen pågått i över två år. I ett par av dessa mål hade det förekommit omfattande skriftväxling som inte framstod som motiverad eller ägnad att driva målet mot ett avgörande. Dessa mål hade enligt mig tjänat på en fastare processledning och användandet av de verktyg som finns i rättegångsbalken. I några av de äldsta målen noterades även stillestånd i handläggningen som i vissa fall översteg ett år.

Förenklade tvistemål handläggs ofta av domstolens minst erfarna domare, dvs. tingsnotarierna. Det är därför glädjande att handläggningen av de senast

avslutade målen fungerat så pass väl. Handläggningen i de äldsta pågående målen, som inte enbart handlagts av notarier, uppvisar dessvärre inte samma effektivitet.

Av arbetsordningen framgår att chefsrådmännens ställföreträdare har personalansvar för notarierna på sina respektive avdelningar. Dessa domare utövar också det övergripande handledarskapet för notarierna och ser till att de får den utbildning och handledning som tingsrättens notarieplan föreskriver. Jag har inte närmare granskat vem som under olika perioder ansvarat för handläggningen av de äldsta pågående målen. Jag vill dock rent allmänt framhålla att det är angeläget att ställföreträdarnas ansvar innefattar en kontroll av att notarierna får det stöd och den hjälp som behövs när handläggningen på grund av målets karaktär, eller av någon annan anledning, drar ut på tiden.

Avslutande kommentar angående inspektionen

Verksamheten vid tingsrätten framstod i huvudsak som välfungerande. I brottmålen hade stämning i regel utfärdats utan dröjsmål och målen hade, med ett fåtal undantag, satts ut till huvudförhandling inom rimlig tid såväl första gången som efter att en planerad förhandling ställts in. Som framgått ovan kan det dock finnas skäl för tingsrätten att se över handläggningen av mål med utevarohäktade.

Vad gäller tvistemålen bedöms handläggningstiderna kunna förkortas genom en mer aktiv processledning och fullständiga tidsplaner som i regel bör innehålla tid för planerad huvudförhandling. När det gäller de dispositiva målen kan stupstocksföreläggande och andra processuella verktyg som rättegångsbalken erbjuder användas i högre utsträckning. Beträffande de förenklade tvistemålen vill jag framhålla vikten av att notarier får det stöd och den utbildning som krävs för att handlägga dessa mål. Detta är viktigt inte bara med hänsyn till rättssäkerheten utan även för notariernas intresse av en heltäckande och välfungerade utbildning samt i förlängningen också för domarförsörjningen i allmänhet.

Mitt intryck var att domstolen har ett välfungerande kansli.

Företrädare för tingsrätten har redogjort för den ansträngda arbets- och bemanningssituationen vid domstolen. Som redovisats har tingsrätten trots det ansträngda läget en hög produktivitet per årsarbetskraft domare i jämförelse med andra tingsrätter i samma storlek. Detta är givetvis mycket positivt.

Enligt tingsrätten har antalet inställda sammanträden ökat under året till följd av den ansträngda arbets- och bemanningssituationen. Detta bekräftas även av statistik från domstolen. Av statistik från Domstolsverket framgår att Västmanlands tingsrätt har den största andelen inställda sammanträden till följd av arbetsanhopning och/eller salsbrist (drygt 30 procent) under januari–april 2026. Enligt uppgift från tingsrätten har domstolen inte någon salsbrist utan det har i dessa fall alltså varit fråga om arbetsanhopning.

Jag noterar att en ordinarie domare vid Västmanlands tingsrätt i september 2026 utnämndes av regeringen att vara rådman i en annan tingsrätt. Därefter har en tf. rådman anställts i november 2026. Av Domarnämndens protokoll den 11 november 2026 framgår även att en person har sökt och förts upp på förslag av Domarnämnden för en av de lediga rådmanstjänsterna i tingsrätten.

Protokollförare vid inspektionen var seniora rättssakkunniga Therese Säde och rättssakkunniga Emma Johnsson. Vid inspektionen deltog även byråchefen Stefan Nyman och rättssakkunniga Lovisa Danielsson, Karin Hallåker och Erik Thilén.

Domarbrist vid landets tingsrätter – chefsJO:s samlade iakttagelser och uttalanden

Inledning

I min tillsyn över domstolarna har jag sett flera exempel på en oroväckande utveckling när det gäller tingsrätternas möjligheter att rekrytera domare. Frågan har aktualiserats i ett flertal klagomålsärenden men också vid de fyra tingsrättsinspektioner som jag har genomfört sedan september förra året. Att rekryteringsproblemen har tilltagit bekräftas även av uppgifter från Domarnämnden. Antalet ärenden som avslutas utan att någon tjänst har tillsatts är fler än någonsin tidigare (se Domarnämndens årsredovisning 2025, s. 3). Situationen är bekymmersam och jag vill därför redogöra för mina iakttagelser på området under det senaste året.

Granskade tingsrätter

Kalmar tingsrätt

När jag inspekterade Kalmar tingsrätt i september 2025 (dnr 9398-2025) kom det fram att domstolen under lång tid hade haft svårt att rekrytera domare. Vid tidpunkten för inspektionen var tre av de ordinarie domartjänsterna vakanta. Bemanningsproblemet hanterades bl.a. med hjälp av Domstolsverkets förstärkningsstyrka, pensionerade domare och att tingsrätten tillfälligt hade fler fiskaler (domare under utbildning) än vanligt. Enligt tingsrättens företrädare hade domarbristen bidragit till de ökade balanser och långa handläggningstider för brottmål som präglat verksamheten under senare år. Sedan 2024 har domstolen annonserat efter domare vid två tillfällen utan att tjänsterna har kunnat tillsättas. En tf. rådman anställdes dock i september 2026.

Hälsinglands tingsrätt (Hudiksvall)

I ett beslut som meddelades i december 2025 kom jag fram till att handläggningen av två tvistemål vid Hälsinglands tingsrätt hade varit både långsam och bristfällig (JO 2025 s. 63, dnr 9421-2024 m.fl.). Jag avstod dock från att kritisera de berörda befattningshavarna på grund av den synnerligen ansträngda bemannings- och arbetssituationen på domstolen. Under den tid som beslutet avsåg hade det endast funnits två anställda domare vid domstolen trots att den är dimensionerad för sju domare (en lagman, fyra rådmän och två fiskaler). Enligt min bedömning var förhållandena sådana att det hade varit mycket svårt – närmast ogörligt – för domarna att i varje enskilt mål leva upp till de krav som kan ställas på handläggningen.

Sedan 2023 har tingsrätten annonserat efter domare vid nio tillfällen utan att någon tjänst har tillsatts. Under en period var lagmannen, dvs. domstolschefen, den enda anställda domaren vid domstolen såvitt jag känner till. I stället har den dömande verksamheten i stor utsträckning bedrivits av tillresta domare från Domstolsverkets förstärkningsstyrka. På grund av den svåra situationen vid tingsrätten överlämnade jag en kopia av beslutet till bl.a. regeringen och Domstolsverket för kännedom.

Gotlands tingsrätt (Visby)

I ett beslut som meddelades i januari 2026 kritiserade jag en domare vid Gotlands tingsrätt för långsam och bristfällig handläggning av två tvistemål (mitt beslut den 28 januari 2026, dnr 1022-2025 m.fl.). Enligt domstolen hade dröjsmålen i huvudsak berott på svårigheter att rekrytera domare i kombination med en ökad måltillströmning. Tingsrätten hade haft en vakant domartjänst sedan 2023 och verksamheten hade i stället fått förlita sig på hjälp från Domstolsverkets förstärkningsstyrka och pensionerade domare. Under 2023 och delar av 2024 hade domarresurserna bestått av två domare i stället för fyra (en lagman, två rådmän och en fiskal). Sedan 2023 har domstolen annonserat efter domare vid sex tillfällen utan att någon tjänst har tillsatts.

Sundsvalls tingsrätt

När jag inspekterade Sundsvalls tingsrätt i mars 2026 (dnr 2577-2026) uppgav tingsrättens företrädare att domstolen hade haft ett ansträngt arbets- och bemanningsläge i flera år. Domstolen hade haft svårt att rekrytera ordinarie domare och två till tre tjänster var vakanta under 2024 och delar av 2025. Bemanningsproblemet hanterades med hjälp av bl.a. Domstolsverkets förstärkningsstyrka, pensionerade domare, tidsbegränsade anställningar (tf. rådmän) och fler fiskaler. Bemanningssituationen hade bidragit till att mål blivit gamla och rotelarbetet eftersatt. Sedan 2023 hade det saknats sökande vid sex av de tillfällen som domstolen annonserat efter domare. Under 2025 hade domstolen dock lyckats anställa fyra ordinarie domare, varav två hade hunnit tillträda sina tjänster och två skulle börja under 2026. Detta innebar att alla ordinarie domartjänster vid tingsrätten skulle vara tillsatta inom kort.

Ångermanlands tingsrätt (Härnösand)

Vid min inspektion av Ångermanlands tingsrätt i april 2026 (dnr 2674-2026) konstaterades att tingsrätten under många år hade haft svårt att rekrytera ordinarie domare och att den i praktiken saknade tre domare. Bemanningsproblemet hanterades bl.a. med hjälp av pensionerade domare. Sedan 2023 har det saknats sökande vid nio av de tillfällen som domstolen annonserat efter domare. I oktober 2026 utnämndes dock en ny rådman i tingsrätten.

Gävle tingsrätt

I ett beslut som meddelades i maj 2026 granskade jag handläggningen av två tvistemål vid Gävle tingsrätt (mitt beslut den 22 maj 2026, dnr 10088–2025 m.fl.). I det ena fallet kritiserade jag tingsrätten för långsam och bristfällig handläggning. I det andra fallet fann jag inte anledning att uttala någon kritik, men konstaterade att en planerad huvudförhandling hade ställts in på grund av domarbrist och att målet sedan blivit liggande i sju månader innan det sattes ut till huvudförhandling på nytt. Som jag uppfattade det var även tidsutdräkten en följd av bemannings- och arbetssituationen på domstolen. Det framgick att bemanningen hade påverkats av bl.a. vakanser och sjukskrivningar under större delen av den aktuella perioden. Tingsrätten ska normalt ha åtta domare men till

följd av personalläget kunde endast fyra domare (en lagman och tre rådmän) hantera de mer omfattande brottmål som pågick under denna tid. När den domare som ansvarade för tvistemålet blev sjukskriven gjordes därför bedömningen att den kommande huvudförhandlingen inte kunde bemannas. Sedan 2023 har det saknats sökande vid sex av de tillfällen som domstolen annonserat efter domare.

Västmanlands tingsrätt (Västerås)

Mina iakttagelser vid inspektionen av Västmanlands tingsrätt i augusti 2026 har redovisats i detta protokoll. Som framgått har läget på domstolen varit ansträngt under de senaste åren till följd av bl.a. vakanta domartjänster, flera längre sjukskrivningar och en kraftig målökning. Situationen har hanterats med hjälp av bl.a. pensionerade domare, Domstolsverkets förstärkningsstyrka och hyresråd från Hyres- och arrendenämnden i Västerås. Sedan 2024 har det saknats sökande vid åtta av de tillfällen som domstolen annonserat efter domare. En tf. rådman anställdes dock i januari 2026 och ytterligare en tf. rådman anställdes i november 2026. Som nämnts har även en person sökt och förts upp på förslag av Domarnämnden för en av de lediga rådmanstjänsterna i tingsrätten.

Situationen på nationell nivå

Tingsrätternas behov av att rekrytera fler domare består dels i ett behov av att utöka antalet domare, dels i ett behov av att ersätta domare som t.ex. går i pension. Antalet inkomna mål och ärenden har ökat under de senaste åren – särskilt antalet brottmål. Målen har dessutom blivit mer omfattande och komplexa. (Se regeringens uppdrag till Domstolsverket, Ju2026/01473.) Samtidigt har antalet ordinarie domare som är 65 år eller äldre ökat stadigt och är nu drygt 50 % fler än för bara några år sedan (se Domarnämndens årsredovisning 2025, s. 9).

I föregående avsnitt har jag lyft några exempel på tingsrätter som i flera år har försökt men inte lyckats rekrytera domare för att kunna säkerställa en tillräcklig bemanning. När rekryteringsärendena har avslutats utan att någon tjänst har tillsatts har det i princip uteslutande berott på att det saknats sökande. I några fall har det inte funnits sökande med tillräckliga kvalifikationer. Detta har varit fallet trots att flera av domstolarna bedrivit ett aktivt, offensivt rekryteringsarbete och vidtagit en rad åtgärder för att förbättra sina möjligheter att anställa.

Jag har tagit del av uppgifter från Domarnämnden som visar vilka tingsrätter som haft rekryteringssvårigheter de senaste åren. Även om tingsrätter i Norrland utmärker sig i detta avseende framgår det tydligt att problemet är nationellt. Utöver orter som Gällivare, Lycksele, Hudiksvall, Härnösand och Visby har det saknats kvalificerade sökande till domartjänster i bl.a. Falun, Mora, Nyköping, Vänersborg, Skövde, Karlskrona, Hässleholm och Ystad. Problemet är inte heller isolerat till vissa mindre orter. Som framgått har det saknats kvalificerade

sökande till domartjänster även på större orter. Det gäller t.ex. Sundsvall, Gävle, Västerås, Karlstad, Eskilstuna, Norrköping, Linköping, Borås, Växjö och Kristianstad.

I hela landet utlystes förra året 121 tjänster som ordinarie domare (rådman) i tingsrätt. Endast 64 % av dem tillsattes. Under 2024 tillsattes endast 50 % av tjänsterna som ordinarie domare i tingsrätt. Under 2023 och 2022 var motsvarande andel 65 % respektive 69 %. (Se Domarnämndens årsredovisningar 2025, s. 33, 2024, s. 31, 2023, s. 30 och 2022, s. 29.)

Hittills i år har rekryteringsärenden avseende i vart fall 18 domartjänster i tingsrätt avslutats för att det saknats antingen sökande (15 tjänster) eller sökande med tillräckliga kvalifikationer (3 tjänster), enligt uppgifter från Domarnämnden.[1] Det gäller anställningar i Gällivare, Härnösand, Hudiksvall, Gävle, Västerås, Linköping, Visby, Växjö, Kalmar, Vänersborg och Ystad. Det har även saknats sökande till två tjänster som hovrättsråd i Hovrätten för Nedre Norrland.

Samtidigt minskar det genomsnittliga antalet sökande per anställning. När det gäller tjänster som rådman i landets 48 tingsrätter var antalet sökande endast 1,4 per anställning under 2025. Detta kan jämföras med tjänster som ordinarie domare i landets 12 förvaltningsrätter där antalet sökande var 4,9 per anställning. För tingsrätternas del har försämringen skett gradvis på det sätt som framgår av följande tabell. (Se Domarnämndens årsredovisningar 2025, s. 3, 8 och 11, 2024, s. 31, 2023, s. 30, 2022, s. 29, 2021, s. 30, 2020, s. 7, 2019, s. 7, 2018, s. 7 och 2017, s. 7.)

Antal sökande per anställning, rådman i tingsrätt								
2017	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
4,4	4	3	2,9	2	1,9	1,7	1,2	1,4

När jag talar med verksamma domare är det en vanlig uppfattning att det numera är färre sökande även till de tingsrätter som ligger i storstadsområdena och att konkurrensen om de utlysta tjänsterna där har minskat.

För att hantera domarbristen har flera av tingsrätterna som jag granskat tagit hjälp av bl.a. Domstolsverkets förstärkningsstyrka och pensionerade domare. Jag vill därför betona att dessa resurser inte är någon garant för kompetens-försörjningen på lång sikt. Förstärkningsstyrkan är tänkt att kunna rycka in vid sjukdomsfall och liknande och har inte inrättats för att närmast helt ersätta domarna vid en domstol, såsom i Hudiksvall. Vidare finns det uppenbara risker med att vissa domstolars verksamhet är beroende av pensionerade domare för

[1] Uppgifter per den 5 november 2026.

att fungera väl. Som exempel har domare jag talat med nämnt att det för närvarande sker stora förändringar på straffrättens område – något som enligt dem kan påverka pensionerade domares förutsättningar och vilja att åta sig uppdrag. Detta är också något som Domstolsverket har tagit upp i myndighetens budgetunderlag för åren 2027–2029 (se s. 6 i budgetunderlaget).

Jag har också noterat att vissa domstolar med rekryteringsproblem slutar att annonsera efter ordinarie domare när de inte får några sökande till tjänsterna. I stället övergår de till att söka efter kandidater till tidsbegränsade anställningar som tf. rådmän. Inte heller detta är dock någon garant för kompetens-försörjningen på lång sikt.

Avslutande kommentar angående domarbristen

Välfungerande domstolar är en förutsättning för rättsstaten. Svårigheterna att rekrytera domare till landets tingsrätter riskerar att försämra såväl effektiviteten som rättssäkerheten i domstolarnas verksamhet. Detta kan självfallet få negativa konsekvenser för den som är part i en rättegång men riskerar även att skada allmänhetens förtroende för rättsväsendet i stort. Det är dessutom negativt för domaryrkets attraktivitet, eftersom rekryteringsproblemen på vissa håll resulterar i en arbetsbelastning och arbetsmiljö för domare som varken är önskvärd eller hållbar. Inte minst riskerar detta att påverka möjligheterna att locka unga jurister till domaryrket. Det är en mycket bekymmersam situation och jag överlämnar därför detta protokoll till bl.a. justitieutskottet och regeringen för kännedom.

Protokollet har justerats den 20 november 2026 av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.